

Vài Ý Kiến về bài viết::

## Triết lý Phật dưới khía cạnh lịch sử và khoa học

Của BS **Trịnh Đình Hỷ** (trình bày ngày 26/06/2021 tại Webinar tổ chức bởi Trung Tam CASED/DEPOCEN)

1. Trong phần mở đầu bài viết, tác giả đặt vấn đề: “Có một câu hỏi người Tây phương thường đặt ra về đạo Phật: “Đạo Phật là một triết lý, hay một tôn giáo?” rồi tác giả tự trả lời: “...theo tôi..là ..cả hai...”.

Câu Hỏi: Nếu muốn gọi đạo Phật là một tôn giáo thì cần phải định nghĩa ‘tôn giáo’ là như thế nào? Bởi vì theo quan niệm Tây Phương, yếu tố quan trọng nhất của tôn giáo là niềm TIN vào một hay nhiều đấng tối cao có sức mạnh siêu hình (supernatural power). Vậy các điều này tác giả nghĩ gì về Đạo Phật? Là người ‘Phật tử’, chính tác giả có niềm TIN hay không niềm TIN? Hay chỉ là ‘Lý Trí’? Và tin Cái Gì? Tin ở đâu? Điều này rất quan trọng vì muốn gọi Đạo Phật là một ‘tôn giáo’ mà lại không trả lời câu hỏi này thì câu kết luận vô nghĩa và có khả năng gây ra rất nhiều sự hiểu lầm nguy hiểm, cho Đạo Phật, và cho người Phật tử chân chính. Vì sao? Vì trong quá khứ, có rất nhiều người tự gọi mình là ‘Vô Thần’ – tức không tin vào ‘tôn giáo’ hiểu theo nghĩa của Tây phương – nhưng họ lại rất thích mang đạo phật ra để mà ca tụng, hầu dụ dỗ vượt ve người phật tử ‘nhẹ dạ’ chỉ thích ‘danh hiệu’, để đi theo họ, ủng hộ họ, trong những mục tiêu ‘vô tôn giáo’ của họ. Để làm gì? Để làm quà trang sức cho họ, ủng hộ cho cho triết lý sống của họ, rồi dần dần chính người Phật tử cũng đi theo họ, tưởng rằng làm như thế là ‘tôn vinh’ đạo phật, nhưng cuối cùng mất cả đạo của mình, mất cả đất nước của mình, cũng chỉ vì sự ngây thơ ấy.

Vì vậy, khi bàn về vấn đề ‘tôn giáo’- nhất là của đạo Phật, người Phật tử chân chính cần phải ‘tỉnh trí’ và ‘giác ngộ’ để đừng sinh ra lòng tham và háo danh vì cái bản ngã si mê: một phần muốn ‘đạo’ của mình được xem như là một ‘tôn giáo’ – tức hữu thần – nhưng lại muốn ‘tiếp thị’ nó bằng cách gán cho nó cái nhãn hiệu ‘khoa học’ hầu để đánh lừa Phật tử nhẹ dạ rồi mang cái ‘đạo’ của mình ‘Tiếp Thị’ cho kẻ vô thần của phương Tây, hầu được sự ca ngợi và lợi nhuận. Lòng tham là vì vừa muốn ‘ăn cái bánh’ của mình mà lại ‘cũng muốn để dành cái bánh’ ấy để mà ‘tiếp thị’ cho kẻ chỉ ‘thích bánh vẽ’ – tức kẻ vô thần: người Tây Phương gọi đây là ‘want to have the cake and eat it too’ là như vậy.

2. Tác giả viết tiếp: “triết lý Phật có thể hiểu sâu và chính xác hơn, nếu nhìn dưới khía cạnh lịch sử và khoa học”.

*Câu hỏi: nhưng nếu đã “không đề cập tới đạo Phật như một tôn giáo” (như tác giả đã tự nói trong phần mở đầu) để chỉ bàn về vấn đề “triết lý” mà thôi, thì trên khía cạnh này, có ‘vấn đề’ gì trong sự liên quan giữa triết lý và khoa học trong đạo Phật để mà bàn cãi?*

*Thông thường khi người ta bàn về “triết lý” trong sự tương quan của nó với ‘khoa học’, người ta xét xem ‘triết lý’ hay ‘lý thuyết’ ấy – tự nó - có vững chắc và ‘chính xác’ không để mà được mang ra dùng làm nền tảng cho một loại khoa học, chứ ai lại ngược đời dùng cái nhà sắp được xây dựng lên trên một nền tảng để mà ‘thẩm định’ về sự ‘chính xác’ hay chắc chắn của cái nền tảng ấy? Đó là lẫn lộn thứ tự giữa cỗ xe và con ngựa.*

*Ví dụ: nếu như Duy Thức Học của Đạo Phật đã từng được Tây phương mang ra dùng để làm nền tảng cho các khoa ‘tâm lý học’ của họ – tức đạo Phật là ‘cha đẻ’ ra cho (một vài khía cạnh nào đó của các) khoa tâm lý học của Tây phương - thì người ta phải hỏi: các ‘đứa con’ có được khoẻ mạnh nhờ nơi ‘nền tảng’ của người cha hay không – chứ sao lại hỏi ngược lại: cha có được ‘sức mạnh’ nhờ nơi ‘khía cạnh’ của ‘người con đẻ’ của mình?*

3. Thiền định và khoa học thần kinh: Trước hết, thiền định không phải là một triết lý mà là một phương pháp thực hành của một tôn giáo, triết lý, hay ngay cả ‘khoa học’ nào đó – chứ phương pháp thiền định không phải là ‘triết lý’, cũng chẳng phải là ‘tôn giáo’. Vì thế nếu người ta muốn sử dụng phương pháp này để giúp cho người tu theo Đạo Phật tìm được sự ‘giác ngộ’ thì chính cái ‘tôn giáo’ hay ‘triết lý’ về sự giác ngộ này mới là cái nền tảng cho ‘con đường đi’ của thiền định, chứ không phải ngược lại. Cho nên đặt vấn đề: ‘thiền định có ‘khoa học’ hay không là đặt ngược vấn đề: phải hỏi cái ‘tôn giáo’ hay ‘triết lý’ về sự giác ngộ, về chữ ‘tâm’, v.v. có đủ chính xác để cho ‘khoa học’ dựa vào đó mà xây dựng nền tảng cho mình thì mới đúng. Thứ tự về định nghĩa ‘cỗ xe’ và con vật của cỗ xe là như thế: con bò là lý do có cỗ xe bò, con ngựa là ‘nền tảng cho cỗ xe ngựa. Chứ lấy cỗ xe ra mà ‘gọi’ hay ‘thẩm định’ cho con bò hay con ngựa là ngược thứ tự ‘khoa học’ (tức ngược lô gíc).
4. Bài viết bàn về nhiều vấn đề thuộc phạm vi ‘thần bí’ và ‘tôn giáo’ mà chính bài viết lại tuyên bố là sẽ không bàn cãi về nó. Ví dụ như ‘kinh nghiệm đốn ngộ’, khái niệm về chữ ‘tâm’ trong câu nói của tác giả: ‘tâm’ và ‘não’ là một, v.v.. Các

vấn đề này không thể gọi là thuần ‘triết lý’ nhưng có thể được xem như các vấn đề thuộc lãnh vực ‘tâm linh’, rất *cốt lõi* của Đạo Phật. Và cũng chính vì nó là cốt lõi của Đạo, chứ không phải chỉ ‘thuần khoa học’ hay ‘thuần triết lý’ mà ‘Người đời sau’ (Phật) – tức đệ tử Phật – mới phải dày công ‘*tiếp tục diễn giải, bồi đắp lớp này trên lớp nọ*’ cho người đi sau mình – tức thế hệ trong tương lai, kể cả thế hệ vô thần - hiểu rõ thêm được Đạo Phật hầu không ‘*hoang mang, như lạc vào rừng rậm, hay mê hồn trận*’ như tác giả nhận xét. Nhưng thay vì là người đóng góp như bao nhiêu người đóng góp khác, tác giả chỉ thích tự cho mình vai trò ‘trọng tài’ để gọi mọi sự đóng góp khác là ‘gây thêm phức tạp, rắc rối’ mà chẳng nêu ra rõ rệt ‘phức tạp’ chỗ nào, ‘rắc rối’ chỗ nào?

5. Sau cùng, người ta có thể hỏi tác giả: trong phần kết luận của bài viết tác giả kêu gọi “chỉnh sửa lại một số nhận thức *sai lầm* về triết lý ban đầu của đức Phật và về sau của các Tổ”. Vậy Ai là kẻ sai lầm? Và Cái gì là sai lầm? Sai là vì *lịch sử ghi chép lại* không chính xác? Hay là từ việc *người diễn dịch* đã bị ‘lầm’? Mà nếu ‘lầm’ như thế, thì họ ‘lầm’ chỗ nào? v.v.

Nói tóm lại, các sự bàn cãi về triết lý cũng như lịch sử, tôn giáo và tính chất ‘khoa học’ của Đạo Phật là rất cần thiết và hữu ích cho người Phật tử trong việc tu học của chính họ, cũng như trong việc đóng góp vào sự tu học của người khác. Tuy nhiên kinh nghiệm xã hội, chính trị, và lịch sử của nhiều thập niên vừa qua cho thấy, với trào lưu ‘thần bí hóa’ các tôn giáo – chứ không phải ‘tâm linh hóa’ (tức là *mystifying* và đem *mysticism* – chứ không phải *spiritualism* – vào trong các ‘Đạo’) để làm cho các tôn giáo càng lúc càng trở thành một loại ‘triết lý rẻ tiền’ hay cái mà họ gọi là ‘*tôn giáo của con người*’ (humanist religion) để dễ được mang ra ‘tiếp thị’ cho thành phần ‘vô thần’, ‘vô tôn giáo’ trong các xã hội được mệnh danh là ‘khoa học’ và ‘trí thức’, thì người Phật tử phải cần nên hết sức cẩn thận. Cẩn thận để giữ gìn các giá trị tâm linh cơ bản trong Đạo Phật chứ không phải hăng say tìm cách đời hóa Đạo Phật (rồi gọi đó là ‘Đạo Phật đi vào cuộc đời’ trong khi thực chất là ‘*cuộc đời đi vào Đạo Phật*’) để biến Đạo Phật thành một loại ‘hàng tiếp thị’ cho cái ‘thế giới’ – mà như lời tác giả nhận xét: “đầy nhiễu nhương, tao loạn” vì họ đã để mất hết các ‘giá trị tâm linh’ – chứ không phải chỉ là giá trị đạo đức hay triết học – của các *tôn giáo* nói chung, và của Đạo Phật nói riêng.

Trương Phước Trường  
Sydney ngày 10 tháng 7 năm 2021.